

За измерителите на асиметрия и ексцес

доц. г.и.к.н. Тодор Калянов

*УНСС категория „Статистика
и иконометрия”*

тел.: 02 8195208, e-mail: todornik@abv.bg

Резюме: В статията се извършва сравнителен анализ на пет коефициента, измерващи степента на асиметрия в емпиричните статистически разпределения. Коефициентите са изчислени за разпределенията на живородените деца по възраст на майката. Данните са общо за България, съответно за всички родени деца, за първо и второ дете през периода от 1961 до 2008 година. Дискутира се относно познавателния смисъл на всеки от измерителите и причините за различията в техните стойности. Разглежда се връзката между асиметрията и ексцеса и се обосновава необходимостта от тяхното съвместно използване при наличие на емпирични разпределения, които не се подчиняват на Гаус-Лапласовия закон. За разлика от наложилата се практика внимание да се отделя преди всичко на ексцеса при симетрични разпределения, тук се поставя обратната задача – да се анализира наличието на асиметрия при наличие на различна степен на ексцес.

Ключови думи: статистическо разпределение, коефициент на асиметрия, коефициент на ексцес.

JEL: C10, C16, C46.

Традиционно при представяне на обобщаващите числови характеристики на разпределенията в литературата се посочва, че асиметрията характеризира страничната изтегленост на разпределението. Отбелязва се, че страничната изтегленост може да бъде лява или дясна, съответно асиметрията е отрицателна или положителна [Венецкий, Венецкая (1979; 16), Mansfield (1987; 44)]. За разлика от ексцеса, за който познавателен смисъл има дискусия, то въпросът за смисъла на асиметрията се поставя сравнително по-рядко [Groeneveld, R. A. и G. Meeden, (1984; 391)]. Много често при практическите изследвания се приема, че измерителят, конструиран на основата на моментите, е за предпочитане и се спира до тук.

Всяка от характеристиките на статистическото разпределение има определен познавателен смисъл. Тя отразява по свой начин влиянията, в резултат на които са се оформили съответните значения на признака, притежавани от единиците, чрез които се проявява изследваното явление. В зависимост от задачата, която се решава и вида на емпиричното разпределение, се използват и различните характеристики. Вниманието в настоящата статия е насочено към асиметрията и някои от нейните измерители.

При анализа на емпирични асиметрични разпределения като правило се поставят два въпроса:

- първият, какъв е вида на асиметрията – положителна или отрицателна;
- вторият, каква е степента на асиметрия – сравнително голяма или сравнително малка, т.е. да се измери степента на отклонение от симетричното разпределение;

Заг тези въпроси се крие и третият въпрос – в резултат на какви влияния се е получило асиметрично разпределение? В повечето случаи този въпрос не се задава. Нещо повече, на асиметрията, а като правило и на ексцеса, обикновено не се отделя внимание в статистическата практика. Но какво се случва, когато се задават тези въпроси при изследване на емпиричните разпределения¹?

Отговорът на първия въпрос изглежда твърде прост. Построява се честотният полигон на емпиричното разпределение и ако е изтеглено лявото рамо, разпределението е с лява, отрицателна асиметрия. Обратно, ако разпределението има стръмно ляво рамо и изтеглено, полегато дясно рамо, налице е дясна, положителна асиметрия.

На втория въпрос се дава отговор със съответния числов измерител. Но кой да бъде той, при условие че има различни възможни измерители като коефициентите на Пирсън, Боули, Кели, коефициент, основаващ се на третия момент². Всеки един от тях има различна конструкция, някои имат гранични стойности, а други нямат такива. Кой от тях е подходящ, на кой може да се има доверие?

В зависимост от тяхната конструкция измерителите могат да се разделят на два вида:

- измерители от „чист“ тип с три разновидности. Първата разновидност е измерителят, който се основава само на средни на положение – първи, втори и трети квартил. Както е известно коефициентът на асиметрия, известен като коефициент на Боули, отчита в явен вид само честотите. При определяне на неговата стойност не участват пряко значенията на признака.

$$A_B = \frac{Q_1 + Q_3 - 2M_e}{Q_3 - Q_1}$$

където Q_1 и Q_3 са съответно първи и трети квартил, M_e е медианата.

Вторият „чист“ измерител е моментният коефициент на асиметрия. В неговата конструкция участват първи начален, втори и трети централни моменти. Стойността му се формира при участието едновременно на значенията на съответния признак и честотите.

$$A_M = \frac{\sum_{i=1}^k (x_i - \mu)^3 f_i}{\sum_{i=1}^k f_i \left(\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (x_i - \mu)^2 f_i}{\sum_{i=1}^k f_i}} \right)^3$$

Третият измерител, предложен от Въжаров³, се основава на три стойности, изчислени по формулата на средната аритметична величина, и има следния вид:

$$K_a = \frac{\mu_1 + \mu_2 - 2\mu}{\mu_2 - \mu_1}$$

където:

μ е средната аритметична за всички единици на изследваната съвкупност;

¹ Имат се предвид едномодални статистически разпределения.

² Известно е, че с помощта на нечетните моменти от по-висок порядък от трети, също се характеризира асиметрията.

³ Този измерител не е публикуван до момента.

μ_1 е средната аритметична за единиците, които имат стойности по-ниски от средната на цялата съвкупност μ ;

μ_2 е средната аритметична за единиците, които имат стойности по-високи от средната на цялата съвкупност μ .

Този коефициент приема стойности от минус 1 до плюс 1.

Към този тип се отнасят и коефициентите на Кели, които използват децилите и перцентилите.

- измерители от „смесен“ тип. Такива са измерителите на Пирсън. В тяхната конструкция участват освен първи начален и втори централен момент, така също средна на гъстота (мода) и средна на положение (медиана).

$$A_{p1} = \frac{\mu - M_0}{\sigma} \text{ и } A_{p2} = \frac{3(\mu - M_e)}{\sigma},$$

където символите са известни.

Като илюстрация на затрудненията, пред които е изправен изследователят при избор на измерител на асиметрията, ще бъдат разгледани три примера. Те са от областта на демографската статистика и се отнасят за разпределенията на живородените деца по възраст на майката. Данните са общо за България, съответно за всички родени деца, за първо и второ дете през периода от 1961 до 2008 година. За всяко разпределение са изчислени средната аритметична величина, модата, медианата, първи и трети квантил, средно квадратичното отклонение, коефициентите на асиметрия на Пирсън в две разновидности – на Боули и моментният, и коефициентът, конструиран от Хр. Въжаров.

Данните в таблица 1 и построената на тяхна основа диаграма на фигура 1 по-

твърждават очакванията за различни стойности на коефициентите. Това е напълно логично, тъй като и петте измерителя са конструирани на различна основа. Различните свойства на елементите, които участват в конструкцията на отделните измерители, както и различната им чувствителност към промените в честотите, се отразяват в стойностите на коефициентите.

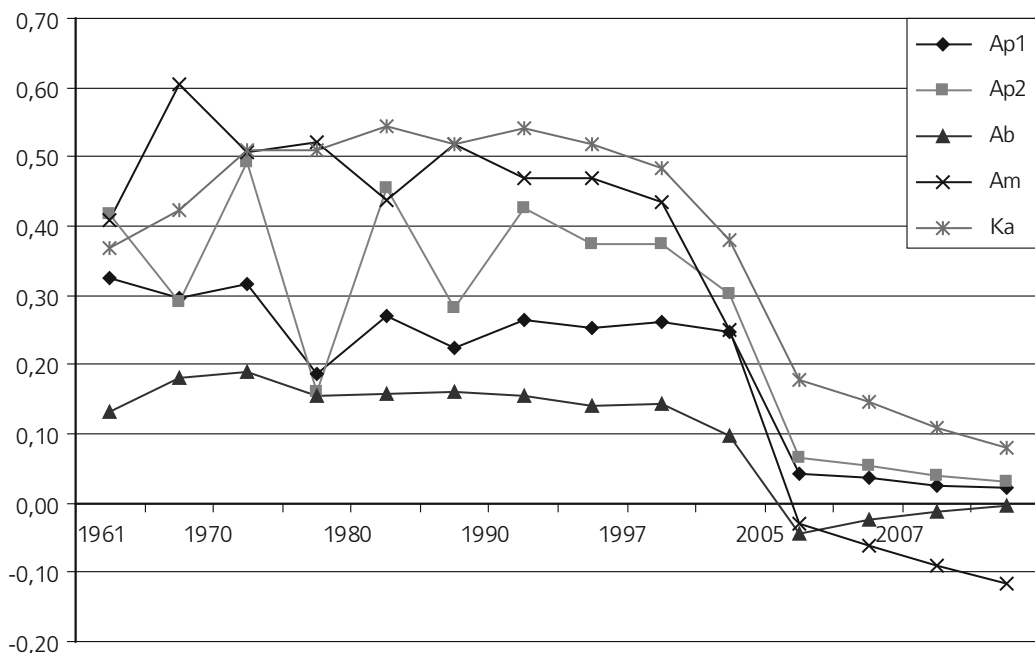
Както се вижда на фигура 1 и петте измерителя показват една и съща тенденция в изменението на степента на асиметрия на изследваните разпределения. Тази тенденция е на намаление. В същото време има и различия. С най-ниски стойности до 2005 г. е коефициентът на Боули, чиито стойности се вместили в интервала от минус 1 до плюс 1. В случая интересът е насочен към начина на изменение на коефициентите на асиметрия.

С относително най-малки колебания в размера е коефициентът на Боули и причината за това са неговите граници. С най-резки и големи по размер колебания до 1990 г. е коефициентът на Пирсън, който се основава на разликата между средната аритметична и модата.

Коефициентът K_a , използващ различията между стойностите на средната аритметична, е с най-голям размер през всички години. От своя страна моментният коефициент е измерителят, който единствен показва увеличаване на отрицателната асиметрия след 2005 г., докато коефициентът на Боули се изменя в противоположна посока. Според него разпределението става почти симетрично. Промените в стойностите на измерителите на Пирсън по-скоро се доближават до тези на моментния коефициент, но според тях все още няма отрицателна асиметрия.

Таблица 1. Разпределения и параметри на разпределенията на всички живородени деца в Република България през периода 1961-2008 г.

Възраст	Години															
	1961	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1997	2000	2005	2006	2007	2008		
10-14	126	167	213	238	262	407	502	466	397	417	399	383	407	456		
15-19	21577	23266	23599	23649	24301	22804	22015	15812	12674	12370	9679	9861	9673	9675		
20-24	52506	50653	64198	65281	59437	52976	46872	29872	26242	27237	20628	20716	20147	20312		
25-29	38696	29996	31956	38761	30029	28282	23179	17007	16343	21577	22871	23428	23427	23479		
30-34	16885	14663	12854	12063	10727	10752	8954	6163	5904	8851	13113	14627	15970	17436		
35-39	6412	5437	4765	3646	2733	3180	3027	2171	2062	2604	3796	4355	4977	5516		
40-44	1376	1429	1029	914	595	521	603	452	479	543	550	571	699	792		
45-49	199	180	131	116	106	24	20	22	24	27	18	25	31	35		
Общо	137777	125791	138745	144668	128190	118946	105172	71965	64125	73626	71054	73966	75331	77701		
μ	25,27	24,40	24,36	23,97	24,09	23,91	23,96	23,96	24,29	24,96	26,18	26,39	26,67	26,85		
M_0	23,46	22,85	22,79	23,05	22,72	22,75	22,56	22,61	22,89	23,62	25,93	26,18	26,53	26,72		
M_c	24,49	23,90	23,55	23,71	23,33	23,42	23,21	23,30	23,62	24,41	26,05	26,29	26,59	26,79		
Q_1	21,21	20,79	20,85	20,94	20,63	20,62	20,40	20,29	20,56	21,03	21,86	21,99	22,17	22,29		
Q_3	28,76	28,38	27,51	27,49	27,02	27,30	27,05	27,30	27,69	28,52	29,89	30,37	30,89	31,25		
σ	5,59	5,23	4,98	4,94	5,07	5,18	5,31	5,31	5,35	5,43	5,70	5,76	5,87	5,94		
μ_1	21,03	20,91	21,14	21,15	21,02	20,95	20,84	20,69	20,79	20,85	20,79	20,78	20,77	20,76		
μ_2	34,46	34,53	34,42	34,24	34,00	33,98	34,20	34,28	34,33	34,07	33,92	33,92	33,99	34,01		
A_{p1}	0,32	0,30	0,32	0,19	0,27	0,22	0,26	0,25	0,26	0,25	0,04	0,04	0,02	0,02		
A_{p2}	0,42	0,29	0,49	0,16	0,45	0,28	0,43	0,37	0,37	0,30	0,07	0,05	0,04	0,03		
A_B	0,13	0,18	0,19	0,15	0,16	0,16	0,16	0,14	0,14	0,10	-0,04	-0,02	-0,01	0,00		
A_M	0,41	0,60	0,51	0,52	0,44	0,52	0,47	0,47	0,43	0,25	-0,03	-0,06	-0,09	-0,12		
K_A	0,37	0,42	0,51	0,51	0,55	0,52	0,54	0,52	0,48	0,38	0,18	0,15	0,11	0,08		

Фигура 1. Стойности на коефициентите на асиметрия на разпределенията за всички деца в Република България през периода 1961-2008 г.

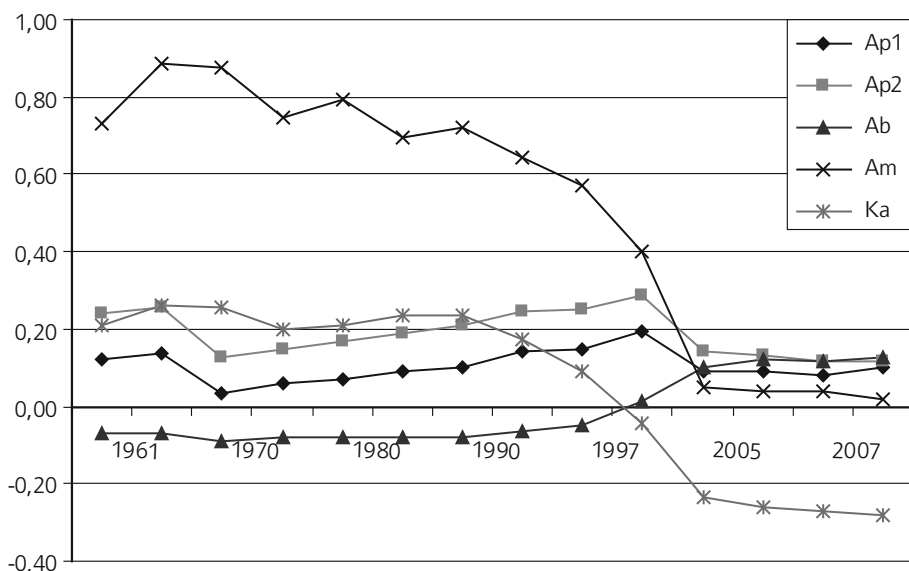
Както се установява от таблица 2 и фигура 2 – според коефициента на Боули, разпределенията до 1997 г. са с отрицателна асиметрия с почти един и същ размер. Съгласно измерителят K_A през 2000 г. разпределенията вече са с отрицателна асиметрия. В същото време другите три измерителя свидетелстват, че нито едно от анализираниите разпределения няма отрицателна асиметрия. Моментният коефициент показва, че след 1965 г. асиметрията непрекъснато намалява и разпределенията стават почти симетрични. Двата коефициента на Пирсън се изменят паралелно и между тях няма „разногласия“. Важен момент в случая е, че след 2005 г. стойностите и на четирите измерителя се доближават, но при запазване на различията в направлението на изменение на асиметричността – таблица 2. Като цяло промените в асиметрията на разпределени-

ята са сравнително плавни и в тесни граници. По-големи са измененията в стойностите на моментния коефициент и на K_A .

Доста по-различна е картината на фигура 3. В изменението на стойностите на всички коефициенти се установява редуване на увеличаване на асиметрията, спад, отново повишение, запазване на достигнатото равнище, понижние и преминаване в отрицателна асиметрия. След 2000 г. коефициента на Боули свидетелства за запазване на достигнатото равнище на отрицателна асиметрия, докато според останалите измерители негативната асиметрия нараства. Стойностите и на петте измерителя имат еднопосочни изменения във времето. За пръв път стойностите на моментния коефициент до 2000 г. се намират между тези на другите коефициенти – в случая на

Таблица 2. Разпределения и параметри на разпределенията за първо живородено дете в Република България през периода 1961-2008 г.

Възраст	Години															
	1961	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1997	2000	2005	2006	2007	2008		
10-14	122	163	211	232	255	394	490	452	386	410	386	374	399	446		
15-19	18797	20273	19705	19111	19700	18163	17288	12404	10295	9993	7624	7594	7399	7462		
20-24	28657	27631	34968	33250	31280	26880	25573	18100	17199	17947	13712	13835	13179	13482		
25-29	7916	6764	6329	8108	7506	6728	6561	6110	7045	10462	12881	13437	13049	13297		
30-34	2214	2039	1663	1652	1914	1833	1878	1598	1667	2947	5361	6302	6630	7044		
35-39	747	783	590	553	437	537	585	560	568	866	1314	1594	1661	1792		
40-44	96	144	152	123	97	96	133	107	137	186	159	212	269	270		
45-49	5	10	17	30	62	6	2	6	9	16	6	7	15	12		
Общо	58554	57807	63635	63059	61251	54637	52510	39337	37306	42827	41443	43355	42601	43805		
μ	22,15	21,91	21,87	22,04	21,94	21,90	21,96	22,26	22,72	23,55	24,89	25,19	25,35	25,42		
M_0	21,61	21,30	21,74	21,80	21,64	21,51	21,52	21,61	22,02	22,58	24,40	24,70	24,89	24,85		
M_c	21,81	21,53	21,70	21,83	21,71	21,63	21,66	21,88	22,32	23,07	24,64	24,95	25,12	25,19		
M_0	0,24	0,26	0,13	0,15	0,17	0,19	0,21	0,25	0,25	0,28	0,14	0,13	0,12	0,12		
M_c	-0,07	-0,07	-0,09	-0,08	-0,08	-0,08	-0,08	-0,07	-0,05	0,01	0,10	0,12	0,12	0,13		
Q_1	0,73	0,89	0,88	0,74	0,79	0,69	0,72	0,64	0,57	0,40	0,05	0,04	0,04	0,02		
Q_3	1,34	1,84	2,82	2,29	2,43	1,56	1,61	1,20	1,10	0,50	-0,28	-0,33	-0,32	-0,36		
σ	4,37	4,42	4,03	4,11	4,18	4,28	4,40	4,64	4,73	5,05	5,43	5,55	5,67	5,70		
μ_1	17,47	17,46	17,45	17,44	17,44	17,39	17,36	17,32	17,32	17,30	17,26	17,27	17,24	17,22		
μ_2	29,31	29,54	29,33	28,92	28,87	29,22	29,38	29,29	29,18	29,28	29,64	29,84	29,97	30,04		
A_{p1}	0,12	0,14	0,03	0,06	0,07	0,09	0,10	0,14	0,15	0,19	0,09	0,09	0,08	0,10		
A_{p2}	0,24	0,26	0,13	0,15	0,17	0,19	0,21	0,25	0,25	0,28	0,14	0,13	0,12	0,12		
A_B	-0,07	-0,07	-0,09	-0,08	-0,08	-0,08	-0,08	-0,07	-0,05	0,01	0,10	0,12	0,12	0,13		
A_M	0,73	0,89	0,88	0,74	0,79	0,69	0,72	0,64	0,57	0,40	0,05	0,04	0,04	0,02		
K_A	0,21	0,26	0,26	0,20	0,21	0,24	0,23	0,17	0,09	-0,04	-0,23	-0,26	-0,27	-0,28		

Фигура 2. Стойности на коефициентите на асиметрия на разпределенията за първо дете в Република България през периода 1961-2008 г.

коефициентите на Пирсън и Боули. За кратко подобен факт се констатира при разпределението на всички родени деца за две години – 2000 и 2005-та.

Очевиден е проблемът, който възниква при избор на измерител на асиметрията. Всеки от разгледаните коефициенти измерва по свой начин отклонението от симетричното разпределение. Това означава, че и при тълкуването на получените стойности трябва да се държи сметка за техния познавателен смисъл.

Първият коефициент на Пирсън се основава на разликата между средната аритметична и модата. Следователно той измерва различието между една величина, която е функция на два елемента – стойностите на признака при отделните единици и честотите, и втора, която е функция от разпределението на честотите в три съседни значения или три съседни интервала.

Подобна е идеята и при втория измерител на Пирсън.

При коефициента на Боули се взема предвид разпределението на честотите в шест интервала, въз основа на които се изчисляват квантилите.

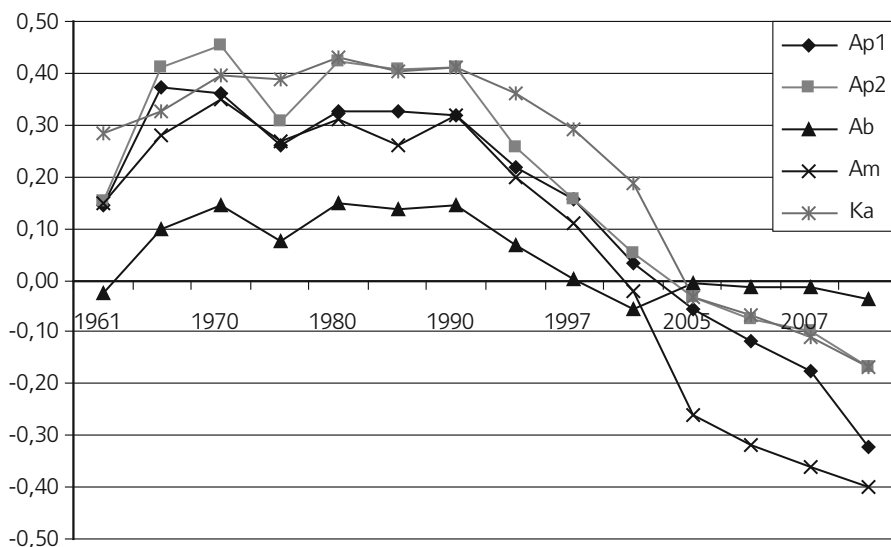
Като се има предвид, че:

- първо, средната аритметична представлява определен център на статистическото разпределение, който при асиметрични разпределения не съвпада с максималната концентрация на единиците, но зависи от степента на концентрация или обратно – от степента на деконцентрация или разсредоточаване, и
- второ, модата е значението с най-голяма концентрация на единиците,

то първият коефициент на Пирсън измерва асиметрия, свързана главно с концентра-

Таблица 3. Разпределения и параметри на разпределенията за второ живородено дете в Република България през периода 1961-2008 г.

Възраст	Години																
	1961	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1997	2000	2005	2006	2007	2008			
10-14	4	4	2	6	7	13	12	14	10	7	13	8	8	10			
15-19	2517	2736	3408	4031	4015	4025	4053	2974	2086	2089	1743	1960	1891	1837			
20-24	19187	18403	23102	26099	22633	20995	17186	9369	7049	7012	4992	4864	4912	4784			
25-29	20508	15248	16883	22482	15796	15371	12156	8163	7006	8310	7537	7498	7706	7632			
30-34	6617	5916	5705	6075	5035	5194	4261	2833	2724	3946	5765	6354	7137	8115			
35-39	1413	1327	1397	1301	935	1153	1132	742	645	814	1465	1737	2118	2528			
40-44	119	197	162	210	127	125	145	112	89	125	151	154	183	258			
45-49	12	8	3	10	16	1	5	5	5	3	8	3	4	12			
Общо	50377	43839	50662	60214	48564	46877	38950	24212	19614	22306	21674	22578	23959	25176			
μ	26,07	25,82	25,43	25,44	25,10	25,24	25,14	25,29	25,73	26,32	27,65	27,83	28,17	28,59			
M_0	25,43	24,16	23,80	24,30	23,66	23,76	23,62	24,21	24,96	26,15	27,95	28,49	29,15	30,40			
M_c	25,85	25,21	24,74	24,99	24,48	24,62	24,48	24,87	25,47	26,23	27,71	27,97	28,35	28,90			
Q_1	22,63	22,23	22,00	22,11	21,79	21,83	21,65	21,64	21,99	22,48	23,67	23,78	24,16	24,65			
Q_3	28,92	28,85	28,40	28,34	28,09	28,29	28,27	28,55	28,97	29,59	31,71	32,05	32,42	32,85			
σ	4,41	4,46	4,52	4,37	4,43	4,56	4,77	4,96	4,97	5,05	5,41	5,53	5,56	5,64			
μ_1	21,92	21,85	21,86	21,83	21,74	21,69	21,54	21,29	21,35	21,35	21,19	21,05	21,10	21,10			
μ_2	33,53	33,67	33,69	33,65	33,51	33,59	33,80	33,83	33,71	33,60	33,71	33,75	33,82	33,91			
A_{p1}	0,14	0,37	0,36	0,26	0,33	0,33	0,32	0,22	0,16	0,03	-0,06	-0,12	-0,18	-0,32			
A_{p2}	0,15	0,41	0,46	0,31	0,42	0,41	0,41	0,26	0,16	0,05	-0,03	-0,08	-0,10	-0,17			
A_B	-0,02	0,10	0,14	0,07	0,15	0,14	0,14	0,07	0,00	-0,06	-0,01	-0,01	-0,02	-0,04			
A_M	0,73	0,89	0,88	0,74	0,79	0,69	0,72	0,64	0,57	0,40	0,05	0,04	0,04	0,02			
K_A	0,28	0,33	0,40	0,39	0,43	0,40	0,41	0,36	0,29	0,19	-0,03	-0,07	-0,11	-0,17			

Фигура 3. Стойности на коефициентите на асиметрия на разпределенията на второ дете в Република България през периода 1961-2008 г.

цията на единиците, които се съдържат между точката с най-голяма концентрация и центъра на разпределението, определен чрез средната аритметична величина.

Вторият коефициент на Пирсън измерва предимно степента на асиметрия, която е свързана с концентрация на единиците между медианата и средната аритметична величина. Като се има предвид, че в общия случай тези две средни са с по-близки стойности, може да се приеме, че той измерва степента на концентрация в един по-тесен интервал.

По аналогичен начин може да се разгледа и коефициентът на Боули. За него е характерно, че той измерва асиметрия, която е свързана с концентрация на единиците в шест интервала, но твърде често интервалите са само три на брой. Своеобразна разновидност на

коефициента представлява и K_A . При него обаче се отчитат в явен вид значенията на признака и съответните честоти както за разпределението като цяло, така и в двете му части, разделени от средната аритметична величина.

Моментният коефициент измерва степента на асиметрия, която е свързана не само с концентрация на единиците в един или два интервала, но отчита в явен вид и наличието на единици във всички интервали. Казано по друг начин, той държи сметка и за разредоточаването, деконцентрацията на единиците по значенията на признака, за които е формирано даденото разпределение. По този начин не само повдигането на разликите на трета степен е причина за по-високите стойности на моментния коефициент, но принос за това има и степента на деконцентрация⁴.

⁴ В случаите, когато данните не са представени в интервален статистически рег, се променя само начинът на изчисляване на медианата и модата, без да се променя същността на измерителите на асиметрия и ексцес.

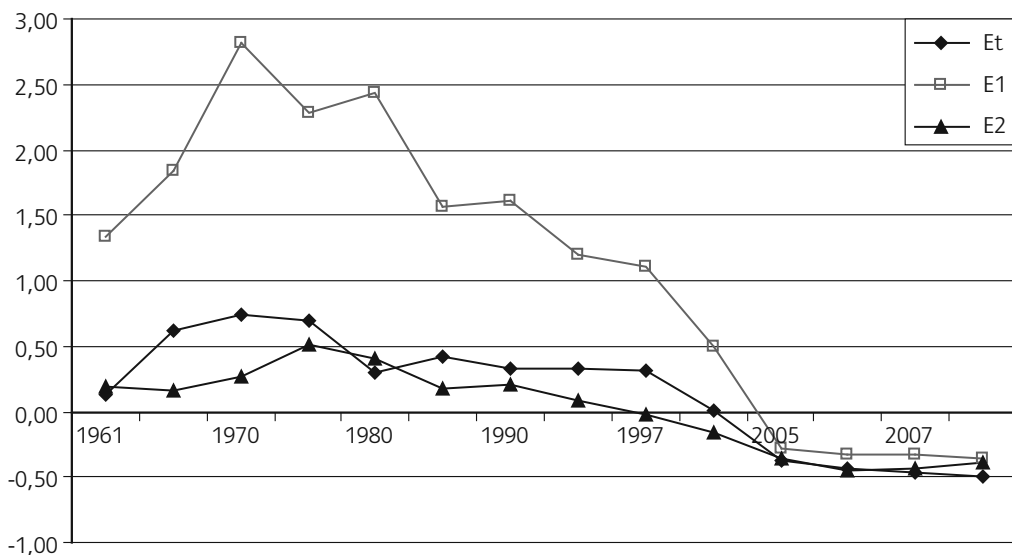
Основания за подобен начин на тълкуване на измерителите могат да се намерят в трите примера и в следващите таблица 4 и фигура 4, в които са представени стойностите на моментния коефициент на ексцес.

Според данните в таблица 4 и фигура 4 до 2005 г. концентрацията на единиците по отношение на средната аритметична величина е най-голяма в разпределенията за първо дете. Както се вижда на фигура 2, за този ранг стойностите на моментния коефициент се различават най-много от тези на останалите три измерителя при най-висок ексцес, т.е. при най-голяма концентрация на

единиците. С намаляване степенята на концентрация до определена степен намаляват и различията между коефициентите. Това се установява за разпределенията за всички родени и за първо дете – фигура 1 и 2. По-различно е положението при разпределенията за второ дете. За тях е характерно, че съгласно коефициента на ексцес, степенята на концентрация е по-малка от тази при първо дете и всички деца. Освен това, стойностите на моментния коефициент на асиметрия до 2000 г. са между тези на коефициентите на Пирсън и Боули. След 2000 г., когато в разпределението за второ дете нараства степенята на свърхразсредоточаване, нараства

Таблица 4. Моментен коефициент на ексцес за всички родени деца, за първо и второ дете в Република България през периода 1961-2008 година

Година	1961	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1997	2000	2005	2006	2007	2008
Е-Всичко	0,12	0,62	0,74	0,69	0,30	0,43	0,33	0,33	0,32	0,01	-0,38	-0,44	-0,47	-0,50
Е-първо	1,34	1,84	2,82	2,29	2,43	1,56	1,61	1,20	1,10	0,50	-0,28	-0,33	-0,32	-0,36
Е-второ	0,19	0,16	0,26	0,51	0,41	0,17	0,21	0,09	-0,02	-0,16	-0,36	-0,45	-0,44	-0,39

Фигура 4. Моментен коефициент на ексцес за всички родени деца, за първо и второ дете в Република България през периода 1961-2008 година

и различието между моментния коефициент на асиметрия и другите коефициенти. Важното в случая е, че всички показатели посочват засилване на отрицателната асиметрия.

В литературата се дискутира основно въпросът за смисъла на коефициента на ексцес и то предимно при симетрични разпределения, като се започне от К. Пирсън, Стюдент и до днес. В разгледаните тук примери се анализира обратната ситуация. Какъв е смисълът на асиметрията при разпределения с различен ексцес? Вижда се, че и двете характеристики на формата на разпределението са свързани със степента на концентрация на единиците на даденото разпределение. Но асиметрията е свързана и с местоположението на концентрацията и в зависимост от вида на измерителя, т.е. от неговата конструкция, се измерва и различна степен на концентрация.

Измерителите на асиметрия и ексцес, конструирани на основата на моментите, имат качеството да отчитат степента на концентрация по отношение на един център – средната аритметична величина. Различното между тези два измерителя е, че коефициентът на асиметрия показва и наличието на отклонения, типични за определена част от единиците. По този начин се отдава дължимото на специфични въздействия, които са обусловили различно поведение на част от единиците.

Дискусията по определяне на най-подходящите измерители на асиметрия и ексцес продължава и в момента. Всеки от съществуващите измерители има своите предимства и недостатъци. Изборът на конкретния измерител зависи от вида на данните

и конкретните задачи, които трябва да се решават. Все още липсва ясна и приемлива систематизация на различните измерители, която да бъде в помощ на изследователите в тяхната практическа дейност.

Пренебрегването на съществуването на асиметрия и ексцес в емпиричните разпределения нерядко води до вземането на неверни решения. В други случаи използването и съобразяването с наличието на асиметрия и ексцес позволява да се намери решение на проблеми, които дълго време са се приемали за почти нерешими⁵.

Литература

1. Abramowitz, Milton; Stegun, Irene A., eds. (1972). Handbook of Mathematical Functions with Formulas, Graphs, and Mathematical Tables, New York: Dover Publications, ISBN 978-0-486-61272-0.
2. Bowley, A. L. (1920). Elements of Statistics, New York: Charles Scribner's Sons.
3. Венецкий, И. Г., В. И. Венецкая (1979). Основные математико-статистические понятия и формулы в экономическом анализе, Москва.
4. Chissom, Brad S. (1970). "Interpretation of the Kurtosis Statistics", The American Statistician, Vol. 34, No. 4, 19-22.
5. Cramer, H. (1945). "Mathematical Methods of Statistics", 1, N.J.: Princeton University Press.
6. Darlington, R. B. (1970). "Is Kurtosis Really Peakedness?" The American Statistician, 24, 19-22.

⁵ По този въпрос вж. Калоянов, Т., Изследване на динамиката на плодовитостта на жените в България посредством сравнения на разпределения 1961-2008, УИ „Стопанство“, УНСС, С., 2011, с. 30-45.

7. Dodge, Y. and Rousson, V. (1999). "The Complications of the Fourth Central Moment", *The American Statistician*, 53, 267-269.
8. Dyson, F. J. (1943). "A Note on Kurtosis", *Journal of the Royal Statistical Society*, 106, 4,360-361.
9. Finucan, H. M. (1964). "A Note on Kurtosis", *Journal of the Royal Statistical Society. Series B*, 26, 1,111-112.
10. Groeneveld, R. A. and G. Meeden, (1984). "Measuring Skewness and Kurtosis", *The Statistician*, 33, 391-399.
11. Hildebrand, David K. (1971). "Kurtosis Measures Bimodality?", *The American Statistician*, 25, No. 1, 42-43.
12. Kendall, M. G. and A. Stuart (1969). *The Advanced Theory of Statistics (Vol. 1)*. London: Charles W. Griffin.
13. Kotz, Samuel and Edith Seier, (2007). "An analysis of quantile measures of kurtosis: center and tails", *Journal Statistical Papers*, Springer Berlin/ Heidelberg.
14. MacGillivray, H. L. (1986). "Skewness and Asymmetry: Measures and Orderings", *The Annals of Statistics*, 14, 994-1011.
15. MacGillivray, H. L., K. P. Balanda, (1988). "The relationships between skewness and kurtosis", *Austral. J. Statist.* 30 (3). 319-337.
16. Mansfield, E. (1987). *Statistics for Business and Economics. Methods and Applications*. Third ed. W.W. Norton & Company, Inc. New York.
17. Pearson, K. (1895). Contributions to the mathematical theory of evolution, II: Skew variation in homogeneous material. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, 186, 343-414.
18. Pearson, K. (1905). "Skew variation, a rejoinder". *Biometrika*, 4, pp. 169-212.
19. Student, (July 1927). "Errors of Routine Analysis" *Biometrika*, 19: pp. 151-164. ~~VIA~~